

Datum

- 4 JULI 2003

Ons kenmerk

31430

Uw kenmerk

Contactpersoon

drs. G. Pessers - van Reeuwijk

Telefoon/fax

+31 (0)15 2782319/+31 (0)15 2787749

E-mail

g.pessers@tudelft.nl

Onderwerp

Rapportage Studeerbaarheidsfonds

Technische Universiteit Delft

Aan de decanen
van de faculteiten

Geachte decaan,

In april 2003 heeft de Inspectie van het Onderwijs haar onderzoek naar de resultaten van de studeerbaarheidsprojecten en de ontwikkeling van de studeerbaarheid in het hoger onderwijs afgerond. Het onderzoek heeft plaatsgevonden in 2002 op basis van de eindrapportages van de instellingen van het hoger onderwijs.

Bijgaand stuur ik u ter informatie de samenvatting van en de conclusies uit het rapport van de inspectie. De publicatie (no. 2003-8) staat ook op het internet: www.onderwijsinspectie.nl

De inspectie heeft waardering voor de kwaliteit van de eindrapportage van de TU Delft. De TU Delft behoort daarmee tot de beperkte groep van instellingen met een "goede" rapportage, aldus de inspectie in haar begeleidende brief. Ik dank u voor uw bijdragen en uw medewerking bij de totstandkoming van de eindrapportage van de TU Delft.

Hoogachtend,

A handwritten signature in black ink, appearing to read 'M.G.M. Vintges'.

Drs. M.G.M. Vintges
Hoofd Afdeling Onderwijs, Onderzoek,
Internationalisering en Technologie

Bijlage(n) 1

Kopie aan opleidingsdirecteuren, hoofden O&O

STUDEERBAARHEID IN HET HOGER ONDERWIJS

Inspectierapport, april 2003

SAMENVATTING

Met de regeling 'Studeerbaarheidsfonds hoger onderwijs' kwam in 1996 een rijksbijdrage van vijfhonderd miljoen gulden beschikbaar voor het bevorderen van de kwaliteit en de studeerbaarheid van het hoger onderwijs. De aanscherping van de studiefinanciering en de verhoging van het collegegeld, vormden de directe aanleiding voor de oprichting van het fonds. De achterliggende gedachte was de feitelijke studieduur meer in overeenstemming te brengen met de nominale cursusduur. Alle bekostigde instellingen in het hoger onderwijs hebben projecten uitgevoerd in het kader van het Studeerbaarheidsfonds. De projecten richtten zich onder andere op herziening van het onderwijsprogramma, informatie- en communicatietechnologie (ICT) en de zelfstandige student.

Evaluatie

Op verzoek van de minister heeft de Inspectie van het Onderwijs de projecten van het Studeerbaarheidsfonds geëvalueerd. Wij hebben daartoe drie onderzoeken uitgevoerd. Eén onderzoek had tot doel de resultaten te beoordelen van de afzonderlijke projecten. Een tweede onderzoek was een bronnenonderzoek gericht op de staat van de studeerbaarheid anno 2002. In een derde onderzoek werd onderzocht wat de betekenis is van studeerbaarheid binnen instellingen. In dit zogenaamde portretonderzoek was met name de borging van studeerbaarheid in de kwaliteitszorg van belang.

De resultaten van studeerbaarheidsprojecten

Het evaluatieonderzoek naar de resultaten van de projecten vond plaats in de periode juli – december 2002. Op basis van de beoordeling van de projectverantwoordingen concluderen wij dat in 69 procent van de projecten de doelen zijn gerealiseerd. In 23 procent van de projecten zijn de aanvankelijke doelen niet gehaald, maar is er wel sprake van een substantieel resultaat in lijn met de intenties van het Studeerbaarheidsfonds. In deze categorie projecten is er óf een verschuiving van doelen opgetreden (13 procent), óf een weinig inzichtelijke relatie tussen aanvankelijke projectdoelen en verkregen resultaten (10 procent). In 6 procent van de projecten is geen substantieel resultaat behaald. Bij 2 procent van de projecten was er tot december 2002 geen projectverslag, zonder dat de reden hiervoor duidelijk was. Ongeveer de helft van de rapportages was in eerste instantie onvoldoende inzichtelijk. Per december 2002 waren er in 16 procent van de rapportages, ook na herhaalde aanmaning, nog steeds opmerkelijke omissies, waaronder het onvoldoende duidelijk vermelden van doelen of resultaten.

De projecten die zijn uitgevoerd in het kader van het Studeerbaarheidsfonds blijken een belangrijke rol te hebben gespeeld in recente onderwijsvernieuwingen. Alles overziend, lopen twee onderwerpen als een rode draad door veel van de projecten: gebruik van ICT en vraaggestuurd onderwijs. Veel instellingen hebben het Studeerbaarheidsfonds aangegrepen om de inhoud van het onderwijs over de gehele linie te verbeteren. Algemeen was daarbij het streven naar een betere aansluiting tussen de verschillende vakken en het wegnemen van onnodige overlap. Ook hebben de instellingen veel energie gestoken in het ontwikkelen van

activerende werkvormen; projectonderwijs heeft een grote vlucht genomen. Veel van dergelijke vernieuwingen zijn opgenomen in het reguliere onderwijsprogramma en zijn daarmee van structurele aard geworden. Blijkens de studeerbaarheidsprojecten blijkt studeerbaarheid betrekking te hebben op vele aspecten van het onderwijsproces: van professionaliteit van docenten, werkvormen en wegnemen van studiebelemmeringen, tot goede voorlichting.

Studeerbaarheid anno 2002

Uit het bronnenonderzoek naar de staat van studeerbaarheid anno 2002 blijkt dat visitatiecommissies en studenten de studeerbaarheid van het hoger onderwijs als voldoende beoordelen. Het studierendement is echter niet verbeterd en de studieduur niet korter geworden, mogelijk zelfs omdat andere verschijnselen zoals individualisering van leerroutes en 'de werkende student' niet meer zijn weg te denken uit het hoger onderwijs. Over het niveau van het hoger onderwijs zijn visitatiecommissies in de regel positief. Ook de studielast is in de regel aan de maat.

Borging studeerbaarheid in de toekomst

Uit het portretonderzoek op tien instellingen is gebleken dat studeerbaarheid uiteenlopende associaties oproept, die overigens wel steeds met de kwaliteit van onderwijs te maken hebben. Het heeft met name te maken met 'inhoudelijke samenhang van onderwijs', 'wegnemen van studiebelemmeringen', 'praktische organisatie' en 'stimuleren tot studeren'. Instellingen geven aan dat de kwaliteitszorg meer is geïnstitutionaliseerd onder invloed van het Studeerbaarheidsfonds. Vooral de systematische studentenevaluaties dragen in belangrijke mate bij aan de borging van de resultaten, aldus de instellingen. Wat betreft studeerbaarheid zien de instellingen de toekomst met vertrouwen tegemoet, al laten zij naast positieve, ook bezorgde geluiden horen over de borging van studeerbaarheid in de toekomst. De ontwikkelingen op bepaalde gebieden (ICT, Bachelor-Masterstelsel) gaan zo snel, dat instellingen zich afvragen of zij in staat zijn de tot nu toe behaalde resultaten vast te houden en verder uit te bouwen.

Conclusie

Op de vraag of de inspanningen voortkomend uit het Studeerbaarheidsfonds de moeite waard zijn geweest kan, met enige kanttekeningen, een positief antwoord worden gegeven. Op basis van de beoordeling van de projectverantwoordingen concluderen wij dat in 69 procent van de projecten de doelen zijn gerealiseerd. In 23 procent van de projecten zijn de aanvankelijke doelen niet gehaald, maar is er wel sprake van een substantieel resultaat in lijn met de intenties van het Studeerbaarheidsfonds. In deze categorie projecten is er óf een verschuiving van doelen opgetreden (13 procent), óf een weinig inzichtelijke relatie tussen aanvankelijke projectdoelen en verkregen resultaten (10 procent). In 6 procent van de projecten is geen substantieel resultaat behaald. Bij 2 procent van de projecten was er tot december 2002 geen projectverslag zonder dat de reden hiervoor duidelijk was. Het overheersende beeld is dat dankzij het Studeerbaarheidsfonds belangrijke ontwikkelingen in gang zijn gezet op het gebied van onderwijsvernieuwing en kwaliteitszorg. Anno 2002 wordt de studeerbaarheid van opleidingen door visitatiecommissies en studenten over de gehele linie als voldoende aangemerkt. Het begrip studeerbaarheid is aan het eind van het studeerbaarheidsdecennium

nog even polyinterpretabel als het aan het begin. Het studierendement is echter niet verbeterd en de studieduur niet korter geworden, mogelijkkerwijs omdat andere verschijnselen zoals individualisering van leerroutes en 'de werkende student' niet meer zijn weg te denken uit het hoger onderwijs. Instellingen zien het belang van borging van studeerbaarheid in de kwaliteitszorg en zijn daartoe ook in staat.

6 CONCLUSIE EN DISCUSSIE

6.1 Conclusie

Het onderzoek waarvan in dit eindrapport verslag is gedaan omvat een evaluatie van de resultaten van de studeerbaarheidsprojecten en een beschrijving van de staat van studeerbaarheid in het hoger onderwijs. In de rapportage wordt geen verslag gedaan over de financiële verantwoording van de projecten. Volgens afspraken gemaakt in 2001 zal Centrale Financiële Instellingen (CFI) dit aspect onderzoeken. Ook heeft de rapportage niet betrekking op studeerbaarheid in het Hoger Landbouwonderwijs. De Inspectie Landbouwonderwijs zal in het Landbouwonderwijsverslag rapporteren over de uitvoering van de projecten in het Hoger Landbouwonderwijs.

Uit het hiervoor gepresenteerde onderzoek blijkt dat de projecten die instellingen hebben uitgevoerd in het kader van 'Kwaliteit en studeerbaarheid', een belangrijke rol hebben gespeeld in veel recente onderwijsvernieuwingen. Onderwijsvernieuwing staat op de agenda van het hoger onderwijs. In 69 procent van de projecten zijn de doelstellingen gerealiseerd. Voor 23 procent van de projecten geldt dat zij niet tot de gestelde doelen hebben geleid, maar wel tot andere substantiële resultaten in lijn met de intenties van het Studeerbaarheidsfonds. Het Studeerbaarheidsfonds heeft veel in beweging gebracht. Het heeft er mede toe bijgedragen dat instellingen bij het vormgeven van de onderwijsactiviteiten meer uitgaan van de student en zijn of haar leerproces. Op onderwijskundig gebied is de deskundigheid van docenten vergroot. Er is meer variatie in werkvormen ontstaan en nieuwe media worden actiever ingezet. Meer dan voorheen kreeg de onderwijs-taak belangstelling. Daarnaast is er door de ontwikkeling van de projecten winst geboekt op het vlak van projectmatig werken en zijn op het vlak van kwaliteitszorg aanmerkelijke vorderingen gemaakt.

Dat mede door dit alles studeerbaarheid, in de zin van het ontbreken van onbedoelde en onnodige belemmeringen, is verbeterd is niet onwaarschijnlijk. Toch is dit niet rechtstreeks af te leiden uit de oordelen van visitatiecommissies en enquêtebureaus, want 'scores' voor studeerbaarheid blijven tamelijk constant in de buurt van een 'voldoende' liggen. Waarom de scores zo constant zijn is moeilijk te bepalen. Het kan zijn dat er in de opleidingen nog steeds belangrijke zaken tekortschieten op het punt van studeerbaarheid. Het kan ook zijn dat studenten steeds hogere eisen stellen aan hun studieomgeving en dat iedere nieuwe ontwikkeling weer nieuwe eisen met zich meebrengt.

Uit ons onderzoek blijkt dat instellingen in staat zijn aspecten van studeerbaarheid te borgen in hun kwaliteitszorgsystemen. Weliswaar heeft studeerbaarheid een sterke relatie met de 'kwaliteit van onderwijs', toch kunnen in het verlengde daarvan tal van kwaliteitsaspecten onder studeerbaarheid worden gevangen. Het studierendement is de afgelopen jaren niet verbeterd en de studieduur niet korter geworden, mogelijk omdat andere verschijnselen zoals individualisering van

leerroutes en 'de werkende student' niet meer zijn weg te denken uit het hoger onderwijs.

Wat betreft studeerbaarheid zien instellingen de toekomst met vertrouwen tegemoet. Er zijn weliswaar bedreigingen voor studeerbaarheid, onder andere in grootschalige onderwijsvernieuwingen, maar er liggen ook nieuwe mogelijkheden, bijvoorbeeld in flexibele leerwegen en ICT.

6.2 Discussie

Zijn de inspanningen voortkomend uit het Studeerbaarheidsfonds de moeite waard geweest? Gezien het bovenstaande lijkt, met enige kanttekeningen, een positief antwoord op zijn plaats. Terugblikkend op wat het Studeerbaarheidsfonds heeft mogelijk gemaakt geven veel instellingen aan dat aanvankelijke scepsis is omgebogen in positieve waardering voor de diverse innovatieve activiteiten, die mede door dit fonds zijn mogelijk gemaakt. De studeerbaarheidsprojecten hebben aan instellingen de mogelijkheid gegeven invulling te geven op een manier die het beste pasten bij de eigen beleidsdoelen. Er is een nieuwe impuls ontstaan voor de kwaliteitszorg binnen de instellingen.

Gezien de projectrapportages komt echter wel de vraag op waarom deze in de helft van de gevallen aanvankelijk zo weinig informatief waren en waarom zij - ook bij nadere aanvulling - soms nog steeds opmerkelijke omissies vertonen. Weliswaar is de bevraginglast voor de instellingen gedurende de hele looptijd van het Studeerbaarheidsfonds een punt van discussie geweest, het is tevens waarschijnlijk dat bij slechts een geringe extra investering van de kant van de instellingen de kwaliteit van een behoorlijk aantal rapportages aanzienlijk beter zou zijn geweest. Dit zou de inhoudelijke verantwoording zeer ten goede zijn gekomen.

Blijft de vraag, gesteld door Wijnen zelf⁵⁰: 'is het hoger onderwijs in Nederland denkbaar zonder het begrip studeerbaarheid?' Het antwoord is onbeslist. Blijkens ons onderzoek is er een zekere consensus gegroeid dat studeerbaarheid te maken heeft met 'inhoudelijke samenhang van onderwijs', 'wegnemen van studiebelemmeringen', 'praktische organisatie' en 'stimuleren tot studeren'. Toch is 'studeerbaarheid' het polyinterpretabele begrip gebleven, dat het tien jaar geleden al was. Het heeft daarmee ongetwijfeld zijn nut gehad in de discussie over en de verbetering van de kwaliteit van hoger onderwijs. Echter, ook een megametafoor heeft een beperkte levensduur. Met name nu de Bachelor-Masterstructuur wordt ingevoerd en het accreditatiesysteem in de steigers staat is het van groot belang dat studenten, docenten, beleidsmedewerkers en managers nauwkeurig blijven aangeven wat zij in hun specifieke opleiding en instelling onder studeerbaarheid verstaan en welke factoren in het bijzonder tot ongewenste studiebelemmeringen leiden of kunnen leiden.

⁵⁰ Wijnen, W.F.H.W. (2001). Waartoe heeft studeerbaarheid geleid? Onderzoek van Onderwijs, december 2001.